

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำเสนอโดยแบ่งประเด็นศึกษา ดังนี้

1. ความรู้พื้นฐาน เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ
2. หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ
3. ความสัมพันธ์ระหว่างการ เรียนด้วยตนเองกับวิชาสังคมศึกษา
4. หลักการและวิธีการ เรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่
5. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการ เรียนด้วยตนเอง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความรู้พื้นฐาน เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ

การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ เป็นกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ที่ได้รับการยอมรับ และมีความสำคัญ เพราะ เป็นการศึกษาที่จัดเพื่อให้ประชาชนที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาในโรงเรียนภาคปกติ ให้มีโอกาสเข้าศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ผู้ที่ได้รับประกาศนียบัตรตามหลักสูตรนี้มีศักดิ์และสิทธิ์ เท่ากับผู้ที่ได้รับประกาศนียบัตรจากโรงเรียนภาคปกติ การศึกษาผู้ใหญ่ประเภทนี้มีที่ตั้งขึ้นในโรงเรียนหรือสถานที่ของหน่วยราชการ องค์กร สมาคม โดยใช้อาคารสถานที่ อุปกรณ์การสอน และบุคลากรของโรงเรียนภาคกลางวันหรือของหน่วยงานนั้น ๆ มาใช้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่และทางกรมการศึกษานอกโรงเรียนจะช่วยเหลือทางด้านค่าตอบแทนครู วัสดุอุปกรณ์และการนิเทศ (วิรากร ผดุงชีวิต 2518 : 11)

ส่วนการดำเนินงานและการจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ สามารถแบ่งประเภทตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน (2530 : 3) ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้พิจารณาปรับปรุงใหม่ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้ประชาชนนอกโรงเรียนมากขึ้น คือ

1. แบบชั้นเรียน คือ วิธีเรียนที่นักศึกษาจะต้องไป เข้าชั้นเรียน เช่นเดียวกับนักเรียนภาคปกติในระบบโรงเรียน เพียงแต่ช่วงเวลาเรียนจะเป็นในตอนเย็นหรือในตอนค่ำ หลังจากผู้เรียนว่างจากภารกิจประจำวันต่าง ๆ แล้ว เมื่อศึกษาเล่าเรียนและทำกิจกรรมการเรียนจนครบเงื่อนไขตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ก็ให้จบการศึกษาแต่ละระดับ เมื่อจบแล้วจะได้รับประกาศนียบัตร ซึ่งมีศักดิ์และสิทธิ์เท่ากับ ผู้เรียนในระบบโรงเรียนทุกประการ

2. แบบทางไกล คือ วิธีการเรียนที่เหมาะสมแก่ผู้ที่มีภารกิจมากจนไม่มีเวลาที่จะไปนั่งเรียนในชั้นเรียนได้เป็นประจำ เช่น อยู่ในชนบทที่ห่างไกลจากสถานที่ตั้งของสถานศึกษาหรือศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เมื่อผู้เรียนไปขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาและลงทะเบียนเรียนที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดต่าง ๆ แล้ว ก็จัดหาหนังสือหรือตำราต่าง ๆ ที่นักศึกษาสามารถศึกษาด้วยตนเองได้ โดยฝึกทำแบบฝึกหัดต่าง ๆ ฟังรายการวิทยุจากสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย เครื่องข่ายที่ 2 เพื่อการศึกษา (สวศ 2) ออกอากาศทุกวัน ระหว่างเวลา 5.30-21.10 น. ในระบบ เอ เอ็ม ขนาดความถี่ของคลื่นที่ 1467 กิโลเฮิรตซ์ นอกจากนี้ นักศึกษาจะต้องไปเข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแต่ละระดับ เพื่อจบแล้วจะได้รับประกาศนียบัตร ซึ่งมีศักดิ์และสิทธิ์เท่ากับผู้เรียนในระบบโรงเรียนทุกประการ

3. แบบเรียนด้วยตนเอง เป็นวิธีการเรียนที่มีลักษณะคล้าย ๆ กับวิธีการเรียนแบบทางไกล คือ นักศึกษาไม่ต้องเข้าชั้นเรียน จะใช้เวลาศึกษาค้นคว้าอ่านตำราต่าง ๆ ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ เสียค่าใช้จ่ายในการเรียนน้อยกว่าการเรียนวิธีเรียนแบบทางไกล ไม่ต้องกังวลกับการติดตามฟังรายการต่าง ๆ ซึ่งเป็นบทเรียนทางวิทยุ (ถ้าหากมีเวลาว่างจะเปิดฟังเสริมความรู้ก็เป็นผลดีแก่นักศึกษาเอง) ต้องไปร่วมกิจกรรมพบกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด จะต้องใช้เวลาพบกลุ่มไม่น้อยกว่า 75% ของเวลาพบกลุ่มทั้งหมด และต้องผ่านเกณฑ์การประเมินผลด้วย ก็จะได้รับประกาศนียบัตรที่มีศักดิ์และสิทธิ์ที่จะนำไปศึกษาต่อ หรือ สมัคร เข้าทำงานได้ เช่นเดียวกับผู้ที่จบจากในระบบโรงเรียนทุกประการ

ดังนั้น พอสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ ทั้ง 3 ประเภท คือ แบบชั้นเรียนแบบทางไกล และแบบเรียนด้วยตนเอง ล้วนเป็นวิธีการเรียนที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเลือกได้ตามความถนัดและความสนใจ นอกจากนี้เมื่อเรียนจบแล้วก็จะได้รับประกาศนียบัตรที่มีศักดิ์และสิทธิ์ที่จะนำไปศึกษาต่อหรือสมัคร เข้าทำงานได้ เช่นเดียวกับผู้ที่จบจากในระบบโรงเรียนทุกประการ

ส่วนการจัดระดับชั้นของการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ สามารถแบ่งระดับได้ตามหลักสูตร การศึกษานอกโรงเรียน (2530 : 3) ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้พิจารณาปรับปรุงใหม่ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้ประชาชนมากขึ้น คือ

1. การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาระดับอ่านออกเขียนได้ คิดเลข เป็น และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ แก้ไขความเชื่อและวิถีดำเนินชีวิต อันเป็น อุปสรรคต่อการกินดีอยู่ดี เป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน เป็นการเตรียมประชาชนให้ พร้อม จะพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาระดับขั้นสืบเนื่อง โดยมีความ มุ่งหมายเพื่อให้นักศึกษามีความรู้ ทักษะ เจตคติและวัฒนธรรม อันจำเป็นต่อการประกอบอาชีพ การศึกษาหาความรู้และข่าวสารข้อมูลเพิ่มเติม และแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน เพื่อให้สามารถดำรง ชีวิต เป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

3. การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาระดับขั้นสืบเนื่องจากชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสเรียนในระดับอุดมศึกษาต่อไป

กล่าวโดยสรุปการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชน มีความรู้ สามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีเครื่องมือในการแสวงหา ความรู้เพิ่มเติม และแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ประกอบการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน กิจกรรมการศึกษานี้ เริ่มตั้งแต่ชั้นอ่านออกเขียนได้จนถึงระดับสูงสุด ทั้งนี้เพื่อสนองความจำเป็นชั้น พื้นฐานของแต่ละบุคคลซึ่งไม่เหมือนกัน

หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ

หลักสูตร เป็นส่วนสำคัญยิ่งของระบบการศึกษาไม่ว่าจะเป็นระบบการศึกษาในระบบ โรงเรียนและนอกระบบ หลักสูตร เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนหรือแม้แต่ผู้เรียนจำเป็นต้องทราบและ เรียนรู้ไปตามสิ่งที่กำหนดไว้ ซึ่งจะช่วยให้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของการสอน การเรียน ของตนเอง

ในการเรียนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย นักเรียนจะต้องเรียนและสอบให้ได้ 8 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาบังคับ 5 หมวด หมวดวิชาเลือก 3 หมวดวิชา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2530 : 13) ดังรายละเอียด ดังนี้

หมวดวิชาบังคับ มี 6 หมวดวิชา (เลือกลงทะเบียนและต้องสอบให้ได้ 5 หมวดวิชา) คือ

1. หมวดวิชาภาษาไทย
 2. หมวดวิชาสังคมศึกษา
 3. หมวดวิชาพลานามัย
 4. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 1
 5. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 2
- } เลือกเพียง 1 หมวดวิชา

6. หมวดวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ มี 6 สาขาวิชา คือ วิชาช่างอุตสาหกรรม เกษตรกรรม, คหกรรม, พาณิชยกรรม, ศิลปหัตถกรรม, ศิลปกรรม (เลือกลงทะเบียนเพียง 1 สาขาวิชา)

หมวดวิชาเลือก มี 4 หมวดวิชา กับวิชาภาษาต่างประเทศอีก 6 ภาษา (เลือกลงทะเบียนและสอบได้ 3 หมวดวิชา) ชื่อหมวดวิชามีดังนี้

1. หมวดวิชาภาษาไทย
2. หมวดวิชาสังคมศึกษา
3. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์
4. หมวดวิชาคณิตศาสตร์
5. หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ มี 6 ภาษา คือ

ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาบาลี ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเยอรมัน ภาษาอาหรับ (ภาษาต่างประเทศเลือกลงทะเบียนได้ไม่เกิน 2 ภาษา สอบได้ 1 ภาษา นับให้ 1 หมวดวิชา สอบได้ 2 ภาษา นับให้ 2 หมวดวิชา)

โดยมีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะจบหลักสูตรได้ก็ต่อเมื่อต้องสอบได้หมวดวิชาบังคับ 5 หมวดวิชา หมวดวิชาเลือก 3 หมวดวิชา

จากการกำหนดรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่าวิชาสังคมศึกษา เป็นรายวิชาบังคับและเลือกที่นักศึกษาผู้ใหญ่จำเป็นต้องเรียนในระดับนี้และในปัจจุบัน การเรียนวิชาสังคมศึกษาของผู้เรียนตามระบบการศึกษานอกโรงเรียน มีความจำเป็นที่จะสร้างผู้เรียนให้เป็นผู้รับผิดชอบตนเอง ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและช่วยเหลือตนเองมากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน และยังสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2530 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2530 : 41) ซึ่งได้กำหนดจุดมุ่งหมายในข้อที่ 2 ไว้ว่า " เพื่อให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนิสัยใฝ่หาความรู้และทักษะอยู่เสมอ" ดังนั้นการส่งเสริมความสามารถทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา โดยเน้นที่วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงมีความสำคัญเท่า ๆ หรือมากกว่าเนื้อหาวิชาที่ผู้เรียนจะต้องเรียน

ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนด้วยการนำตนเองกับวิชาสังคมศึกษา

โดยลักษณะ เนื้อหาและ เป้าหมายหลักของวิชาสังคมศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ และแสวงหาคำตอบด้วยตัวของผู้เรียนเอง ผู้เรียนต้อง เป็นจักรสำคัญในกระบวนการเรียนการสอน กล่าวคือ ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดวิธีการเรียน เริ่มตั้งแต่การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน การวางแผนการเรียน การแสวงหาแหล่งวิทยาการและการประเมินผลการเรียนภายใต้การอำนวยความสะดวกของครูผู้สอน (ทรงพรธณ วายโสภา 2531 : 21) ซึ่งลักษณะกระบวนการเรียนการสอนโดยเน้นที่ผู้เรียนนี้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ดังที่ สุนทร โคตรบรรเทา (2530 : 91) ได้กล่าวไว้ว่า " การศึกษาผู้ใหญ่ถือว่าผู้เรียนทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่แล้วในสังคม ผู้ใหญ่จึงต้องลงมือกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง และตัดสินใจ เลือกปฏิบัติในสิ่งที่คิดว่าเหมาะสมกับความสามารถ สามารถมีส่วนในการวางแผนการเรียนและนำแผนการเรียนไปใช้ได้ ผู้ใหญ่ยังเป็นผู้ที่สามารถตัดสินใจคุณค่าของกิจกรรมการเรียน และการเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนได้อย่างถูกต้อง"

เมื่อเป็นเช่นนี้แนวการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา จึงเปลี่ยนจากการสอนโดยมีครูเป็นศูนย์กลาง มาเป็นการสอน โดยใช้วิธีสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนมีโอกาสศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง (สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ 2521 : 54)

ดังนั้น การเรียนด้วยการนำตนเองกับวิชาสังคมศึกษาจึงมีความสัมพันธ์กันกล่าวคือ วิชาสังคมศึกษามีเป้าหมายหลักมุ่งให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้กำหนด การเรียน กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน วางแผนการเรียน การแสวงหาแหล่งวิทยาการ และการประเมินผลการเรียน ประกอบกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่ง สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2524 : 57) ได้กล่าวไว้ว่า "การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดี ถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็น ศูนย์กลางในการเรียนการสอน โดยยึดความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ คือ การมีความรู้สัก ต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้" และสอดคล้องกับความคิดของ มัลคัม โนลส์ (Malcolm S Knowles 1980 : 14) ได้กล่าวไว้ว่า "การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการนำตนเอง" ฉะนั้น การเรียนด้วยการนำตนเองกับวิชาสังคมศึกษา จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง

หลักการและวิธีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น ส่วนใหญ่ผู้เข้ารับบริการและเข้าร่วม กิจกรรมจะเป็นผู้ใหญ่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่นักการศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทางการศึกษา นอกโรงเรียน ต้องเข้าใจหลักการและวิธีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ดังที่ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2524 : 57) ได้กล่าวสรุปสาระสำคัญดังนี้

1. ความต้องการและความสนใจ ผู้ใหญ่มักเกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากว่าตรงกับ ความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา เขาก็จะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้นการจัด กิจกรรมทั้งหลาย เพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้นั้นจะต้องคำนึงถึงสิ่งนี้ด้วยเสมอ
2. สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดี ถ้าหาก ถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน ดังนั้นการจัดหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อการ เรียนรู้ของผู้ใหญ่ควรจะยึดถือ สถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญ
3. การวิเคราะห์ประสบการณ์ เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มี คุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้น วิธีการหลักสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ คือ การวิเคราะห์ถึง ประสบการณ์ของผู้ใหญ่ แต่ละคนอย่างละเอียดว่าส่วนไหนของประสบการณ์ควรนำมาใช้ในการเรียน การสอน แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

4. ผู้ใหญ่ต้องการ เป็นผู้นำตนเอง ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ คือ ความต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ ส่วนบทบาทของครูจึงควรอยู่ในกระบวนการสืบหาหรือค้นหา คำตอบร่วมกับผู้เรียน มากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่านหรือเป็นสื่อสำหรับความรู้ แล้วทำหน้าที่ประเมินผล ว่าผู้เรียนคล้อยตามหรือไม่เพียงเท่านั้น

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคล จะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละบุคคล เมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่จะต้องจัดเตรียม ในด้านนี้อย่างดีพอ เช่น รูปแบบการเรียนการสอน เวลาที่ได้ทำการสอน สถานที่สอนและประการ สำคัญ คือ ความสามารถในการเรียนรู้ในแต่ละชั้นของผู้ใหญ่ย่อม เป็นไปตามความสามารถในการ เรียนรู้ ของผู้ใหญ่แต่ละคน

ไมทัมหมัด อับดุลการเดร์ (2520 : 26-27) ได้สรุปหลักการ เรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ไว้ดังนี้

1. ผู้ใหญ่จะ เรียนได้ดี ถ้าเขาได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เช่น ทำงานที่เป็นกลุ่ม ให้มีการอภิปราย จะช่วยให้การเรียนก้าวหน้าขึ้น
2. จัดอุปกรณ์การสอนที่ช่วยให้เขาสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือสัมพันธ์ กับชีวิตจริงของเขา
3. ผู้ใหญ่จะรับความคิดใหม่ ๆ ได้เร็วกว่าถ้าความคิดใหม่สอดคล้องกับความ เชื่อ เก่า ๆ ของเขาที่มีอยู่แล้ว
4. ต้องศึกษาพื้นฐานและความต้องการของผู้ใหญ่ เพื่อจะได้นำไปเป็นแนวทาง ในการจัดประสบการณ์เพื่อการ เรียนรู้แก่เขาให้มากที่สุด
5. ต้องช่วยสร้างความสำเร็จในบทเรียนขั้นต้นให้แก่ผู้ใหญ่ที่มีพื้นฐานการศึกษา น้อยก่อนที่จะเริ่มบทเรียนใหม่ ๆ ต่อไป
6. ผู้ใหญ่เคยมีประสบการณ์ที่ไม่ดีในโรงเรียนมาก่อน จึงควรสร้างประสบการณ์ ที่สบาย ๆ อย่าให้ผู้เรียนรู้สึกว่าซ้ำกับประสบการณ์เก่า ๆ ที่ผ่านมา
7. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะมีจุด "หยุดนิ่ง" ผู้สอนควรทำความเข้าใจ เพื่อมิให้ ผู้เรียนเกิดความท้อถอย เพราะ เป็นธรรมชาติในการ เรียน

8. ควรมีการทบทวนถึงวัตถุประสงค์ในการเรียน เสมอว่า "เราเรียนทำไมและขณะนี้ได้ก้าวหน้าไปสู่เป้าหมายมากน้อยแค่ไหน"

ส่วนมานพ กาละดี (2513 : 13-18) ได้กล่าวเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ มีใจความสรุปได้ว่า "ผู้ใหญ่ไม่ว่าอายุเท่าใดก็มีความสามารถที่จะเรียนได้ผลดี แต่การเรียนของผู้ใหญ่นั้นจะมีวิธีการเรียน ซึ่งมีความแตกต่างไปจากวิธีการเรียนของเด็ก คือ

1. ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดี เมื่อเขาต้องการที่จะเรียน
2. ผู้ใหญ่จะเรียน เฉพาะสิ่งที่เขามีความรู้สึกว่าจำเป็นและต้องเรียน
3. ผู้ใหญ่เรียนรู้โดยการกระทำ
4. จุดศูนย์กลางในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่อยู่ที่ปัญหา
5. ประสบการณ์มีผลกระทบกระเทือนต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
6. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดียิ่งขึ้นในบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เป็นกันเอง
7. ผู้ใหญ่ต้องการแนะแนวไม่ใช่การสอนหรือคะแนน

กล่าวโดยสรุปหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่กล่าวมานี้เปรียบเสมือนกุญแจที่จะไปสู่ประตูแห่งความสำเร็จ เพราะคนเราจะต้องมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่จะต้องร่วมปฏิบัติงานกับผู้ใหญ่ ถ้าผู้ปฏิบัติงานทราบแนวคิดและหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นพื้นฐานบ้าง จะทำให้การปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม

ความหมายของการเรียนด้วยการนำตนเอง

การเรียนด้วยการนำตนเอง มาจากภาษาอังกฤษว่า Self-Directed Learning ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ ดังนี้

มัลคัม โนลส์ (Malcolm S Knowles 1975 : 18) กล่าวว่า การเรียนด้วยการนำตนเอง เป็นกระบวนการเรียนที่บุคคลมีความริเริ่ม ในการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน การวางแผนการเรียน การแสวงหาแหล่งวิทยาการ และการประเมินผลการเรียน โดยได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน หรือ ครู เป็นต้น

อัลเลน ทัพ (Allen tough 1978 : 114) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ การเรียนรู้สำหรับบุคคลที่มีความตั้งใจจะเกิดขึ้น เมื่อคนใดคนหนึ่งผูกพันมุ่งมั่นกับการเรียน เรื่องใด เรื่องหนึ่งอย่างต่อเนื่องและพร้อมกันนั้นก็วางแผนการเรียนของตนเองด้วย

รอดนี่ สเคเจอร์ (Rodney Skager 1978 : 114) กล่าวว่า การเรียนด้วยการนำตนเอง เป็นการพัฒนาการเรียนรู้อะไรและประสบการณ์การเรียนและความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติและการประเมินผลของกิจกรรมการเรียน ทั้งในลักษณะที่เป็น เฉพาะบุคคลและในฐานะ เป็น สมาชิกของกลุ่มการเรียนที่ร่วมมือกัน

คอลิน กริฟฟิน (Colin Griffin 1983 : 153) กล่าวว่า การเรียนด้วยการนำตนเอง เป็นการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการเฉพาะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยมีเป้าหมาย ไปสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตนเอง และความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติและการ ประเมินผลการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เป็น เฉพาะบุคคล

สุนทร แก้วลาย (2512 : 8) ได้ให้คำนิยามของการเรียนด้วยการนำตนเองคือ "การรู้จักศึกษาค้นคว้าและเลือกเรียนสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง นอกเหนือไปจากการเรียนในห้องเรียน"

ดังนั้น พอสรุปได้ว่าการเรียนด้วยการนำตนเอง เป็นกระบวนการซึ่งผู้เรียนแต่ละคนมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง โดยอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่น โดยผู้เรียนวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ของตนเอง กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ แยกแยะ แจกแจงแหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นคนและอุปกรณ์ คัดเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมและประเมินผลการเรียนรู้นั้น

ความสำคัญของการเรียนด้วยการนำตนเอง

การเรียนด้วยการนำตนเองในปัจจุบันได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง การปฏิบัติในเรื่องนี้ไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ เพราะบุคคลสำคัญในอดีต เช่น โสเครตีส อับราฮัม ลินคอล์น ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นผู้ประสบความสำเร็จมาจากการศึกษาค้นคว้าด้วยการนำตนเอง และยังมีบุคคลต่าง ๆ อีกมากมายที่มีลักษณะ เช่น บุคคลที่กล่าวมานี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เป็นตัวอย่งการเรียนรู้อะไรด้วยการนำตนเองที่ชาวพุทธทราบดีและคำสอนของพระพุทธองค์ก็ เน้น การเรียนด้วยตนเองหรือการฟังตนเอง เป็นสำคัญ

การเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียน เกิดทักษะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องมุ่งเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการแสวงหาข่าวสารต่าง ๆ ได้ทันต่อเหตุการณ์ การฝึกฝนให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการเรียนรู้ รู้จักแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาของตนเองในระดับสูงขึ้นไป และมีข้อเท็จจริงที่น่าวิตกคือนักศึกษาส่วนใหญ่รู้เพียงวิธีที่จะรับการถ่ายทอดความรู้จากครู อาจารย์ มากกว่าที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น สถาบันการศึกษาจำเป็นต้องเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองให้มากยิ่งขึ้น

มัลคัม โนลส์ (Malcolm Knowles 1975 : 15) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการเรียนด้วยการนำตนเองไว้ดังนี้

1. คนที่เรียนรู้ด้วยการริเริ่มของตนเอง จะเรียนได้มากกว่าดีกว่าคนที่ เป็นเพียงผู้รับ หรือรอให้ครูถ่ายทอดวิชาความรู้ให้เท่านั้น คนที่เรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จะเรียนอย่างตั้งใจ มีจุดมุ่งหมายและมีแรงจูงใจสูง สามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ได้ดีกว่าและยาวนานกว่าบุคคลที่รอรับคำสอนแต่อย่างเดียว

2. การเรียนด้วยการนำตนเอง สอดคล้องกับพัฒนาการทางจิตวิทยาและกระบวนการทางธรรมชาติมากกว่า คือ เมื่อตอนยังเล็กเป็นธรรมชาติที่จะต้องพึ่งพาผู้อื่นต้องการผู้ปกครองปกป้องเลี้ยงดูและตัดสินใจแทนให้ เมื่อเติบโตมีพัฒนาการขึ้นก็ค่อย ๆ พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพิงผู้ปกครอง ครูและผู้อื่น การพัฒนาเป็นไปตามสภาพที่เพิ่มความเป็นตัวของตัวเอง และขึ้นนำตนเองได้มากขึ้น

3. พัฒนาการใหม่ ๆ ทางการศึกษา มีหลักสูตรใหม่ ห้องเรียนแบบเปิด ศูนย์บริการทางวิชาการ การศึกษาอย่างอิสระ โปรแกรมการเรียนที่จัดแก่นักเรียนนอกมหาวิทยาลัยเปิดและอื่น ๆ อีก รูปแบบของการศึกษาเหล่านี้ ล้วนผลักภาระรับผิดชอบไปที่ผู้เรียน ให้เป็นผู้เรียนด้วยการนำตนเอง

4. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นความอยู่รอดของชีวิตในฐานะที่เป็นบุคคล และเผ่าพันธุ์มนุษย์ เนื่องจากโลกปัจจุบัน เป็นโลกใหม่ที่แปลกไปกว่า เดิม ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เกิดขึ้นเสมอและข้อเท็จจริง เช่นนี้ เป็น เหตุผลไปสู่ความจำเป็นทางการศึกษาและการเรียนรู้ การเรียนด้วยการนำตนเองจึง เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

กล่าวโดยสรุปความสำคัญของการเรียนด้วยการนำตนเอง จัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นการเรียนรู้ที่ยอมรับสภาพความแตกต่างของแต่ละบุคคล เป็นการเรียนรู้ที่เคารพในศักยภาพของผู้เรียนและเป็นการเรียนรู้ที่สนองต่อความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนโดยที่ยอมรับว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองได้ เพื่อที่จะให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข

การเรียนด้วยการนำตนเองนี้ มัลคัม โนลส์ (Malcolm S Knowles 1976 : 2)

ได้กล่าวถึงลักษณะการศึกษาด้วยตนเอง ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะของการเรียนด้วยการนำตนเอง
2. ครูในฐานะของผู้ให้คำปรึกษา
3. ผู้เรียน ในฐานะของผู้เรียนด้วยการนำตนเอง
4. องค์ประกอบของการเรียนด้วยการนำตนเอง

1. ลักษณะการเรียนด้วยการนำตนเอง

สเคเจอร์ (Rodney Skager 1978 : 24-25) ได้อธิบายคุณลักษณะของผู้เรียนด้วยการนำตนเองไว้ 7 ประการ คือ

1. เป็นผู้ที่ยอมรับตนเอง หมายถึง มีเจตคติในเชิงบวกต่อตนเอง
2. เป็นกิจกรรมการเรียนที่มีการวางแผน ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ
 - 2.1 รู้ถึงความต้องการในการเรียนของตนเอง
 - 2.2 วางจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมกับตนเอง ให้สอดคล้องกับความต้องการที่ตั้งไว้
 - 2.3 เป็นแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน
3. มีแรงจูงใจภายใน ผู้เรียนที่มีแรงจูงใจในการเรียนอยู่ในตัวเอง จะสามารถเรียนรู้โดยปราศจากสิ่งควบคุมภายนอก เช่น รางวัล การถูกตำหนิ ถูกลงโทษ เรียนเพื่อต้องการวุฒิบัตรหรือตำแหน่ง
4. มีการประเมินผลตนเอง สามารถที่จะประเมินผลตนเองได้ว่าจะเรียนได้ดีแค่ไหน โดยอาจขอให้ผู้อื่นประเมินการเรียนรู้ของตนก็ได้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องยอมรับการประเมินผลภายนอกว่าถูกต้องก็ต่อเมื่อผู้ประเมินมีความคิดอย่างอิสระและการประเมินสอดคล้องกับสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นจริงอยู่ในขณะนั้น

5. การเปิดกว้างต่อประสบการณ์ ผู้เรียนที่นำประสบการณ์เข้ามาใช้ในกิจกรรมชนิดใหม่ ๆ อาจจะสะท้อนการเรียนรู้หรือการจัดวางเป้าหมายโดยอาจไม่จำเป็นที่จะเป็นเหตุผล ในการที่จะเข้าไปทำกิจกรรมใหม่ ๆ ความใคร่รู้ ความอดทนต่อความคลุมเครือ การชอบสิ่งที่ยุ่งยากสับสนและการเรียนอย่างสนุก จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำกิจกรรมใหม่ ๆ และทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่ ๆ อีกด้วย

6. การยืดหยุ่น การยืดหยุ่นในการเรียนรู้ อาจชี้ให้เห็นถึงความเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลงเป้าหมาย หรือวิธีการเรียนและใช้ระบบการเข้าถึงปัญหา โดยใช้ทักษะการสำรวจ การลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ได้แสดงถึงการขาดความตั้งใจที่จะเรียนรู้ ความล้มเหลวจะได้รับการนำมาปรับปรุงแก้ไขมากกว่าที่จะยอมแพ้ยกเลิก

7. การเป็นตัวของตัวเอง ผู้เรียนที่ดูแลตนเองได้ เลือกที่จะผูกพันกับรูปแบบการเรียนรู้แบบใดแบบหนึ่ง บุคคลเหล่านี้สามารถที่จะตั้งปัญหากับมาตรฐานของระยะเวลาและสถานที่ที่ถือว่าลักษณะการเรียนแบบใดที่มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับได้

อัลเลน ทัพ (Allen Tough 1979 : 95-96) ได้กล่าวถึงลักษณะการเรียนด้วยการนำตนเอง ไว้ดังนี้

1. การตัดสินใจว่าในกระบวนการเรียนรู้นั้นอะไร เป็นความรู้ ทักษะที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนอาจจะมองหาข้อผิดพลาดและจุดอ่อนของความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาทั้งด้านทักษะ และรูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบัน

2. การตัดสินใจที่จะเรียนรู้กิจกรรมเฉพาะอย่างไร วิธีการ แหล่งวิชาการ หรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียนมีอะไรบ้าง ในข้อนี้ผู้เรียนควรศึกษาว่า ตนเองมีความต้องการเฉพาะด้านอะไร เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกแหล่งวิชาการการเรียนรู้เฉพาะอย่าง การรวบรวมความรู้ ข้อเท็จจริง ข้อได้เปรียบเสียเปรียบ การเข้าถึงระดับและความเหมาะสมของแหล่งวิชาการ หรือกิจกรรมเฉพาะด้าน ผู้เรียนอาจดูหนังสือ หรือบทความในห้องสมุดหรือร้านขายหนังสือก่อนการเลือกสิ่งที่เหมาะสมที่สุด ในกรณีที่แหล่งวิชาการบุคคล อาจตัดสินใจว่าบุคคลประเภทใดที่อาจให้เนื้อหาวิชาที่ต้องการได้ และพยายามหามุคคลเหล่านั้นซึ่งเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมที่สุด

3. ตัดสินใจว่าจะเรียนที่ใด ผู้เรียนอาจจะเลือกบริเวณที่เงียบสงบ สะดวกสบาย และไม่มีผู้ใดมารบกวน หรืออาจจะต้องการสถานที่ ซึ่งมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก หรือแหล่ง วิทยาการที่อาจใช้สะดวก

4. วาง เป้าหมายหรือกำหนดระยะเวลาการทำงานที่แน่นอน

5. ตัดสินใจว่าจะ เริ่มเรียน เรื่องใด เมื่อใด

6. ตัดสินใจว่าช่วงระยะเวลาใด เนื้อหาควรจะก้าวไปเท่าใด

7. พยายามหาเหตุผลที่เป็นอุปสรรค ที่จะทำให้การ เรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จ หรือหาขั้นตอนส่วนที่ทำให้กระบวนการ เรียนรู้ในปัจจุบันไม่มีประสิทธิภาพ

8. การหาเวลาสำหรับการ เรียนรู้ ขั้นตอนนี้จะ เกี่ยวข้องกับการลด เวลาหรือ จัดเวลาให้เหมาะสมกับการทำงาน กิจกรรมในครอบครัวหรือการพักผ่อน โดยอาจจะขอร้องไม่ให้ บุคคลอื่นรบกวนใน เวลาที่กำลังศึกษาหรือขอร้องให้ผู้อื่นมาทำงานแทน เป็นครั้งคราว

โนลส์ (Malcolm Knowles 1975 : 61) ได้สรุปลักษณะของผู้เรียนรู้อย่างการนำตนเองเป็น 9 ประการ คือ

1. ความ เข้าใจในความแตกต่างด้านความคิดเกี่ยวกับผู้เรียนและทักษะที่จำเป็น ในการ เรียนรู้ นั่นคือรู้ความแตกต่างระหว่างการสอนที่ครู เป็นผู้ชี้แนะกับการ เรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

2. แนวคิดเกี่ยวกับตนเอง ในฐานะที่เป็นบุคคลที่เป็นตัวของตัวเอง ไม่ขึ้นกับใคร และเป็นคนที่สามารถนำตนเองได้

3. ความสามารถที่จะสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ ได้ดี เพื่อที่จะใช้บุคคลเหล่านี้เป็น เหมือนสิ่งสะท้อนให้ทราบถึงความต้องการในการ เรียนรู้ของตนเอง การ เรียนรู้และการช่วยเหลือ บุคคลอื่นและการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านั้น

4. ความสามารถในการวิเคราะห์ความต้องการในการ เรียนรู้อย่างสมจริง โดยความช่วยเหลือจากผู้อื่น

5. ความสามารถในการแปลความต้องการการ เรียนออกมา เป็นจุดมุ่งหมายของ การ เรียนรู้ ในรูปแบบที่อาจจะทำให้การประ เหมินผลสำเร็จนั้น เป็นไปได้

6. ความสามารถในการโยงความสัมพันธ์กับผู้สอน ใช้ประโยชน์จากผู้สอนใน การทำให้ เรื่องยากง่ายขึ้นและ เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือหรือที่ปรึกษา

7. ความสามารถในการหาบุคคลและแหล่ง เอกสารวิทยาการที่เหมาะสมกับ วัตถุประสงค์ของการ เรียนรู้ที่แตกต่างกัน

8. ความสามารถในการ เลือกแผนการ เรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้ประโยชน์ แหล่งวิทยาการและมีความคิดริ เริ่มในการวางแผนนโยบายอย่างมีทักษะความชำนาญ

9. ความสามารถในการ เก็บรวบรวมข้อมูลและนำผลของข้อค้นพบต่าง ๆ ไปใช้ อย่างเหมาะสม

กล่าวโดยสรุปการเรียนด้วยการนำตนเอง มีจุดเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ ผู้เรียน เป็นผู้กำหนดแนวทางการเรียน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการ การกำหนดจุดมุ่งหมาย ในการเรียน การวางแผนการเรียน การแสวงหาแหล่งวิทยาการ และการประเมินผล โดยต้อง อาศัยความช่วยเหลือจากเพื่อน หรือครู ในฐานะของผู้ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนด้วย เช่นกัน

2. ครูในฐานะของผู้ให้คำปรึกษา

บทบาทของครูในกระบวนการ เรียนด้วยการนำตนเองนี้ ครูมีหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำการจัดการจัดกระบวนการ เรียนรู้และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้มากที่สุด นอกจากนี้ครูผู้ให้คำปรึกษายังต้องทำหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้อมีประสิทธิภาพและ ดำเนินไปด้วยดี คือ

1. เปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้เรียนตัดสินใจ เลือกสิ่งต่าง ๆ ที่จะเรียนด้วย ตนเองเท่าที่จะเป็นไปได้ เช่น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกหัวข้อที่จะศึกษาค้นคว้าตามความสนใจ

2. สร้างบรรยากาศที่มีลักษณะอบอุ่น เป็นมิตร ให้การยอมรับและพยายาม อย่างดีที่สุดที่จะสื่อความรู้สึกของครูที่เชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถ เรียนได้

3. พยายามทำตัวเป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้คอยกระตุ้นให้กำลังใจ ตลอดจน เป็นผู้คอยช่วยเหลือ เท่าที่จะทำได้

4. พูดคุยกับผู้เรียน เป็นรายบุคคล ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความเห็นใจผู้เรียน มีความรู้สึกในการที่จะให้ความช่วยเหลือผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา ครูควรจะได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้เรียน ในเรื่องการวิเคราะห์ความต้องการ การวิเคราะห์ประสิทธิภาพ เพื่อที่จะได้นำมาใช้ในกระบวนการ เรียนการสอน

กล่าวโดยสรุปบทบาทของผู้สอนนี้ให้หลายบทบาทเป็นทั้งผู้ช่วย ผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ และสังเกตุการณ์ ผู้สอนจึงควรเป็นผู้ที่มีจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกที่พร้อมจะปฏิสัมพันธ์กับ ผู้เรียน เพื่อจะช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดความกระจำในเป้าหมายของการเรียนรู้ ความต้องการของตนเอง ดังนั้น บทบาทของครูผู้สอน จึงไม่ใช่การตั้งข้อกำหนด การขู่บังคับ แต่ต้องช่วยเหลือผู้เรียน กระตุ้นให้กำลังใจให้ความช่วยเหลือ เป็นผู้ร่วมคิดและเป็น เพื่อนกับผู้เรียน ผู้สอนจะต้องมีความ เชื่อ ความศรัทธาในตัวผู้เรียน การ เชื่อและไว้วางใจในความสามารถของบุคคลจะช่วยให้บุคคลนั้น ๆ พัฒนาศักยภาพของตนเอง (พรณี ช. เจริญจิต 2528 : 224-225)

3. ผู้เรียน ในฐานะผู้เรียนด้วยการนำตนเอง

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นบทบาทของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนด้วยการนำตนเอง มิลล์ โนลส์ (Knowles 1976 : 47) ได้กล่าวไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. การเรียนด้วยการนำตนเองควร เริ่มจากการที่ผู้เรียนมีความต้องการที่จะเรียนในสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อการพัฒนาทักษะ ความรู้ สำหรับการพัฒนาชีวิตและการงานอาชีพของตนเอง
2. การเตรียมตัวของผู้เรียน คือ ผู้เรียนจะต้องศึกษาหลักการ จุดมุ่งหมายและโครงสร้างของหลักสูตร รายวิชาที่สอน และจุดประสงค์ของรายวิชาที่สอน
3. ผู้เรียนควรจัดเนื้อหาวิชาด้วยตนเองตามจำนวนคาบที่กำหนดไว้ในโครงสร้าง และกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมลงไปให้ชัดเจนว่าจะให้บรรลุผลในด้านใด เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ แล้ว และมีความคิดเห็นหรือเจตคติในการนำไปใช้กับชีวิตสังคม และสิ่งแวดล้อมด้วย
4. ผู้เรียนเป็นผู้วางแผนการสอน และดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นด้วยตนเอง โดยอาจจะขอคำแนะนำช่วยเหลือจากครู หรือเพื่อน ในลักษณะของการร่วมมือกันทำงานได้เช่นกัน
5. การประเมินผล การเรียนด้วยการนำตนเอง ควรเป็นการประเมินผลร่วมกันระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน โดยครูและผู้เรียนร่วมกันตั้ง เกณฑ์การประเมินผลร่วมกัน

ในการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นบทบาทของผู้เรียน และให้ความสำคัญกับผู้เรียน นั้น เวินเบอร์ก (Wenburg 1972 : 116) ได้กล่าวไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. ผู้เรียนเรียนรู้ได้จากสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสระ หมายถึง ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเองไม่ถูกควบคุมจากบุคคลอื่น ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็วขึ้น
2. ผู้เรียนเรียนรู้ได้จากการกระทำ การเรียนโดยการกระทำ ทำให้ผู้เรียนได้ค้นพบความจริงด้วยตนเอง
3. ผู้เรียนเรียนรู้ได้จากการร่วมมือกัน การร่วมมือไม่ได้หมายถึง การเข้ากลุ่มอย่างเดี่ยวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการที่แต่ละฝ่ายช่วยเหลือส่งเสริมซึ่งกันและกันในสถานการณ์การเรียน โดยสิ่งการป้อนกลับ (Feed back) ให้สมาชิกอื่น ๆ ทราบสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนร่วมมือกัน คือ กระบวนการกลุ่ม
4. ผู้เรียนเรียนรู้จากภายในตัวออกมา หมายถึง การที่ผู้เรียนเรียนรู้โดยสร้างความรู้สึกบางอย่างเกี่ยวกับสิ่งที่จะเรียน ไม่ใช่เรียนโดยถูกกำหนดมาซึ่งบางอย่างเข้าไปในตัวผู้เรียน

กล่าวโดยสรุปบทบาทของผู้เรียนในกระบวนการเรียนด้วยการนำตนเอง ผู้เรียนจะต้อง เป็นผู้กำหนดวิธีการเรียน วางแผนการเรียน วิเคราะห์เรียบเรียงและสรุปผลด้วยตนเอง ภายใต้การอำนวยความสะดวกของครูผู้สอน ผู้เรียนควรมีแนวความคิด เป็นของตนเองและสามารถคิดได้ด้วยตนเอง จะมีประโยชน์มากกว่าคอยให้ผู้อื่นบงการให้คิดหรือคิดตามแนวความคิดของผู้อื่น ในที่สุดผู้เรียนจะสามารถสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ข้อสรุปต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. องค์ประกอบของการเรียนด้วยการนำตนเอง

หากกล่าวอย่างกว้าง ๆ การเรียนด้วยการนำตนเองนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจัดกระบวนการเรียนด้วยตนเอง โดยได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนหรือครู โดยประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ คือ

- 4.1 การวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง
- 4.2 การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน
- 4.3 การวางแผนการเรียน
- 4.4 การแสวงหาแหล่งวิทยาการ
- 4.5 การประเมินผล

1. การวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง ในแนวคิดของมัลคัม โนลส์ (1976 : 40) จะเริ่มต้นจากการให้ผู้เรียนแต่ละคนบอกความต้องการและความสนใจพิเศษของตนเองในการเรียนให้เพื่อนอีกคนหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำและเพื่อนอีกคนหนึ่งทำหน้าที่จดบันทึกและไถ่ถาม เช่นนี้หมุนเวียนกันไปจนครบทั้ง 3 คน ได้แสดงบทบาทครบ 3 ด้าน คือ ผู้เสนอความต้องการ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้คอยจดบันทึก สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการเรียนร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุก ๆ ด้าน

2. การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน โดยเริ่มต้นจากบทบาทของผู้เรียน เป็นสำคัญนี้ มัลคัม โนลส์ (Knowles 1976 : 41) ได้กล่าวไว้พอสรุป ดังต่อไปนี้

2.1 ผู้เรียนควรศึกษาจุดมุ่งหมายของวิชาแล้วจึง เริ่มเขียนจุดมุ่งหมายในการเรียน

2.2 ผู้เรียนควรเขียนจุดมุ่งหมายให้แจ่มชัด เข้าใจได้ ไม่คลุมเครือ คนอื่นอ่านแล้วเข้าใจ

2.3 ผู้เรียนควร เน้นถึงพฤติกรรมที่ผู้เรียนคาดหวังว่าจะเกิดขึ้น

2.4 ผู้เรียนควรกำหนดจุดมุ่งหมายที่สามารถวัดได้

2.5 การกำหนดจุดมุ่งหมายของผู้เรียนในแต่ละระดับควรมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด

3. การวางแผนการเรียน โดยให้ผู้เรียนกำหนดแนวทางการเรียนขึ้นมา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของวิชา ผู้เรียนควรวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนตามลำดับ ดังนี้

3.1 ผู้เรียนจะต้อง เป็นผู้กำหนดเกี่ยวกับการวางแผนการเรียนของตนเอง

3.2 การวางแผนการเรียนของผู้เรียน ควร เริ่มต้นจากผู้เรียนกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนด้วยตนเอง

3.3 ผู้เรียน เป็นผู้จัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

3.4 ผู้เรียน เป็นผู้ระบุวิธีการเรียนการสอน เพื่อให้เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด

4. การแสวงหาแหล่งวิทยาการ เป็นกระบวนการศึกษาแหล่งวิชาการและวิธีการค้นคว้า แหล่งวิทยาการมีความสำคัญต่อการศึกษาในปัจจุบันมาก แก้วดา คณะวารรณ (2523 : 3) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของแหล่งวิทยาการ ดังนี้

1. ประสบการณ์การเรียนรู้แต่ละด้านที่จัดให้ผู้เรียนสามารถแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมาย ความหมายและความสำเร็จของประสบการณ์นั้น ๆ
2. แหล่งวิทยาการ เช่น ห้องสมุด วัสดุสถานอนามัย ถูกนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม
3. เลือกแหล่งวิทยาการให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน
4. มีการจัดสรรอย่างดี เหมาะสมที่กิจกรรมบางส่วนผู้เรียนจะเป็นผู้จัดเองตามลำพัง และบางส่วนเป็นกิจกรรมที่จัดร่วมกันระหว่างครูกับผู้เรียน

ถนอมวงศ์ ยอดมรรคผล (2526 : 560) กล่าวว่า แหล่งสะสมความรู้ของมนุษย์อาจแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. ในตัวมนุษย์เอง คือ สมอง เป็นสิ่งที่อ่านได้ยาก เพราะเป็นระบบที่ลึกซึ้งมาก จะอ่านได้ก็ต้องให้มนุษย์นั้นสื่อออกมาด้วยคำพูดและแสดงท่าทาง หรือภาษาสัญลักษณ์ ซึ่งเข้าใจร่วมกัน
2. ในสิ่งต่าง ๆ คือ ธรรมชาติและวัตถุต่าง ๆ เป็นความรู้ที่อ่านได้ แต่ต้องมีความรู้ ความสามารถอื่น ๆ ประกอบติดด้วย เช่น นักโบราณคดีอ่านอายุกระดูก นักภูมิศาสตร์อ่านชั้นดิน เป็นต้น ความรู้พื้นฐานในการอ่านสิ่งเหล่านี้แต่เดิม ก็ได้รับการถ่ายทอดกันมาจากการฝึกฝน แต่ต่อมาก็มีตำรับตำราให้ศึกษากันได้ แต่ต้องอาศัยประสบการณ์ประกอบด้วย

3. ในสิ่งต่าง ๆ ที่บันทึกไว้ นับได้ว่าเป็นแหล่งสำคัญที่สุดสำหรับการศึกษาค้นคว้าของมนุษย์ ได้แก่ รหัสและตัวอักษรต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่บันทึกไว้ในหนังสือและวัสดุการอ่านนั้นเอง

ส่วน มาร์ค นิโคลส์ (Mark Nicholes 1971 : 342-343) ได้จำแนกประเภทของแหล่งวิทยาการหรือแหล่งทรัพยากรในชุมชนไว้หลายประเภท คือ

1. ผู้ชำนาญพิเศษ คือ ผู้ที่มีความชำนาญ เช่น นักดนตรี จิตรกร นักกีฬา อาชีพพ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร นักอุตสาหกรรม แม่บ้าน ช่างนา ฯลฯ

2. พ่อแม่หรือผู้ปกครองของนักศึกษา เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญ
3. ผู้แทนองค์การ คือ บุคคลที่เป็นตัวแทนของสังคม เทศบาล และองค์การเกี่ยวกับวัฒนธรรมทั้งพวกพนักงาน คณะกรรมการด้านธุรกิจต่าง ๆ และหน่วยงานอื่น ๆ
4. ผู้แทนทางด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม บุคคลที่ทำงานในโรงงานต่าง ๆ การขนส่ง เมืองแร่ การเกษตร กิจการค้าต่าง ๆ การเงินและการประกันภัย
5. ผู้แทนของรัฐบาล คือ บุคคลที่ได้รับเลือกตั้งหรือแต่งตั้งจากจังหวัด เช่น นายกเทศมนตรี คณะกรรมการของจังหวัด ตำรวจ พนักงานดับเพลิง เจ้าหน้าที่อนามัย รวมทั้งพวกที่อยู่ในระดับบริหารประเทศ เช่น สมาชิกวุฒิสภา ผู้แทนราษฎร และบุคคลในสหพันธ์ต่าง ๆ
6. คณะกรรมการให้การศึกษาเอกชน เช่น ผู้ที่ให้การแนะแนวในโรงเรียน
7. ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พืช สัตว์ หิน น้ำ ดิน แร่ และวัตถุทางธรรมชาติอื่น ๆ
8. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น มนุษย์ได้สร้างสิ่งต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีคุณค่าทางการศึกษาและเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่ อาคารสถานที่ ถนน รถไฟ รถยนต์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ รูปปั้น กระจาดานดำ โต๊ะเรียน โทรทัศน์ และคอมพิวเตอร์ ฯลฯ

นอกจากนี้ มัลคัม โนลส์ (Knowles 1976 : 47) ได้กล่าวถึงการแสวงหาแหล่งวิทยาการทั้งที่เป็นวัสดุและบุคคลดังต่อไปนี้

1. แหล่งวิทยาการที่เป็นประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนเอง
2. แหล่งวิทยาการที่เป็นเสมือนวิทยาการ คือ ครู หรือ เพื่อน ผู้ที่สามารถช่วยเหลือ ร่วมมือกันในกระบวนการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี
3. แหล่งวิทยาการที่ใช้ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ
4. ทักษะต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยให้แสวงหาแหล่งวิทยาการได้สะดวก รวดเร็ว เช่น ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการอ่าน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปการแสวงหาแหล่งวิทยาการทั้งที่เป็นวัสดุและบุคคล เป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของการเรียนด้วยการนำตนเอง ช่วยให้การเรียนด้วยการนำตนเอง เกิดประสิทธิภาพดีและผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มความสามารถ

5. การประเมินผล ตามแนวคิดของมัลคัม โนลส์ (Knowles 1976 : 48) ได้กล่าวถึง "การประเมินผลการเรียนด้วยการนำตนเองว่า ผู้เรียนควรได้ประเมินผลตามที่ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนไว้ว่า เขาต้องการบรรลุวัตถุประสงค์อย่างไร"

การประเมินผลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยทั่วไปจะเกี่ยวกับ

1. ความรู้
2. ความเข้าใจ
3. ทักษะ
4. ทักษะคติ
5. ค่านิยม

ขั้นตอนในการประเมินผล

1. กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ให้แน่ชัด
2. ดำเนินการทุกอย่าง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ขั้นตอนนี้สำคัญในการใช้ประเมินผลการเรียนการสอน
3. รวบรวมหลักฐาน การตัดสินใจจากผลการประเมิน จะต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์และเชื่อถือได้
4. รวบรวมข้อมูล ก่อน เรียน เพื่อเปรียบเทียบ หลัง เรียนว่าผู้เรียนก้าวหน้าไปเพียงใด
5. แหล่งของข้อมูล จะหาข้อมูลจากครูและผู้เรียน เป็นหลักในการประเมินผล

ดังนั้น การประเมินผลจึง เป็นขั้นตอนสำคัญประการหนึ่งในกระบวนการเรียนด้วยการนำตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนได้ทราบถึงความก้าวหน้าในการเรียนของตนเอง เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุปการเรียนด้วยการนำตนเอง เป็นยุทธศาสตร์แบบหนึ่งของการศึกษาที่ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนด้วยตนเอง เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียน การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน การวางแผนการเรียน การแสวงหาแหล่งวิทยาการ และการประเมินผลในการเรียนด้วยการนำตนเองนี้ อาจเป็นการเรียนเพียงคนเดียวหรือเป็นกลุ่มก็ได้ ทั้งนี้ต้องได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนหรือครู โดยผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามสภาพแวดล้อมและความต้องการของแต่ละบุคคล ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้หรือค้นพบความรู้ด้วยตนเอง และมีโอกาสคิด ตลอดจนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี นอกจากนี้การกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่น

ในตนเอง กล้าแสดงความรู้สึกให้เกียรติเคารพซึ่งกันและกัน ยอมรับความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ ก็มีส่วนสนับสนุนให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ได้ดีอีกด้วย

งานที่วิจัยที่เกี่ยวข้อง

บรรจง นิวาสะบุตร (2509 : 17,40,170-174) ได้วิจัยเรื่อง "การใช้หนังสือและวัสดุในท้องสมุดประกอบการสอนในระดับมัธยมศึกษา"

ผลการวิจัยพบว่า มีการใช้หนังสือและวัสดุประกอบการสอนทั่วประเทศ ทั้งครูและนักเรียนส่วนมากมีความพอใจในการสอน โดยใช้หนังสือและวัสดุในท้องสมุดประกอบการสอน แต่มีอุปสรรคต่าง ๆ ได้แก่ ท้องสมุดมีหนังสือและวัสดุไม่เพียงพอ สถานที่ท้องสมุดคับแคบ ท้องสมุดขาดวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญและจำเป็น บรรณาธิการไม่มีวุฒิทางบรรณาธิการศาสตร์ และการร่วมมือระหว่างบรรณาธิการกับครูผู้สอนยังไม่เพียงพอ ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่าควรจัดหาหนังสือและวัสดุท้องสมุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมวดสังคมศึกษา หมวดภาษาไทยและหมวดภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นหมวดที่ครูใช้ประกอบการสอน และนักเรียนชอบเรียนมากที่สุดมาใช้ในท้องสมุดให้มาก ควรจัดให้มีชั่วโมงท้องสมุดในตารางสอน และครูผู้สอนควรร่วมมือกับบรรณาธิการในการวางแผนการสอนให้มากขึ้น

สุนทร แก้วลาย (2512 : 16) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การส่งเสริมการอ่านเพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและการเรียนด้วยตนเอง ซึ่งอาจารย์และบรรณาธิการจัดให้แก่ศึกษาในวิทยาลัยครู" การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามถามอาจารย์ บรรณาธิการและนักศึกษาในวิทยาลัยครู

ผลจากการวิจัยพบว่า

1. นักศึกษาในทุกหมวดวิชาเอก ใช้เวลาว่างสำหรับค้นคว้าหาความรู้ในท้องสมุดมากที่สุด สัปดาห์ละ 5-9 ชั่วโมง และน้อยที่สุด 5 ชั่วโมง
2. ปริมาณหนังสือในแขนงวิชาต่าง ๆ ยังไม่พอ
3. ท้องสมุดในวิทยาลัยให้บริการอยู่ในระดับปานกลาง
4. นักศึกษาวิชาเอกและโทสังคมศึกษา มีความต้องการได้รับการแนะนำการอ่านและฝึกฝนการเรียนด้วยตนเอง

5. จำนวนที่นั่งที่มีอยู่ในวิทยาลัยครูไม่พอกับความต้องการ
6. กิจกรรมการอ่านที่อาจารย์และบรรณารักษ์จัดให้แก่ศึกษาก็คือ
 - 6.1 แนะนำหนังสืออ้างอิงในรายวิชาที่สอน โดยทำบรรณานุกรมและแนะนำบทความ
 - 6.2 ให้นักศึกษาค้นคว้าเขียนรายงาน โดยกำหนดหนังสือให้นักศึกษาอ่านและนำมาอภิปราย
 - 6.3 บรรณารักษ์ได้ทำการแนะนำหนังสือ โดยการแสดงนิทรรศการและการแสดงหนังสือตู้โชว์
 - 6.4 คัดเลือกหนังสือประกอบรายวิชา เตรียมไว้ให้นักศึกษา
7. นักศึกษาต้องการให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านโดยให้บรรณารักษ์เป็นผู้จัดคือ
 - 7.1 จัดเตรียมหนังสือและเอกสารประกอบการเรียนไว้ให้
 - 7.2 จัดนิทรรศการหนังสือประเภทต่าง ๆ
 - 7.3 จัดเจ้าหน้าที่พิเศษ เพื่อเสนอรายการหนังสือในการศึกษาค้นคว้า
 - 7.4 จัดป้ายนิเทศเพื่อเสนอรายการหนังสือและบทวิจารณ์

กาญจนา สุริรัตน์กร (2528 : 83-88) ได้วิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทของครูภาษาไทยในการส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดโรงเรียนกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 5"

ผลการวิจัยพบว่า

ครูภาษาไทยส่วนใหญ่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและได้มีการส่งเสริมให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน โดยเฉพาะในด้านการชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของการอ่านและการยังชีพที่มีต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ในด้านการให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจวิธีศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ครูภาษาไทยได้มีบทบาทในการปฏิบัติมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการฝึกให้นักเรียนคิด รู้จักสังเกต การอธิบายและฝึกทักษะการตามหรือการสัมภาษณ์ในการส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยการเสนอแหล่งวิทยาการนี้ พบว่า ครูภาษาไทยปฏิบัติมาก โดยเฉพาะการพานักเรียนไปศึกษาสถานที่อื่น ๆ และการแนะนำหรือพานักเรียนไปใช้บริการของห้องสมุดอื่น ๆ ในชุมชน ส่วนข้อ

ที่เห็นว่าครูภาษาไทยปฏิบัติมาก คือ การพาหรือให้นักเรียนไปใช้ห้องสมุดของโรงเรียน ในด้าน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูภาษาไทยปฏิบัติมาก ได้แก่ การให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดด้วยตนเอง การมอบหมายให้นักเรียนทำรายงานและการให้นักเรียนศึกษาเรื่องที่เรียนมาแล้วล่วงหน้า การมอบหมายให้นักเรียนทำรายงาน และการให้นักเรียนศึกษาเรื่องที่เรียนมาแล้วล่วงหน้ากับวิทยากร ในโรงเรียนและในชุมชนที่พบว่า ครูภาษาไทยปฏิบัติมาก ค้นคว้า และการฝึกนักเรียนเรื่องมารยาท ในการใช้ห้องสมุด การรักษาหนังสือและวัสดุต่าง ๆ

นฤมล เอกพจน์เมธี (2530 : ค) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ผลของการสอนวิชาการ ศึกษาค้นคว้าเบื้องต้น (ท 081) ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" การดำเนินการวิจัยใช้วิธีทดลองโดยกลุ่มทดลอง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 แผนการเรียนที่ . (คณิต-วิทย์) โรงเรียนตราดตระการคุณ พ.ศ.2527 ส่วนกลุ่มควบคุม เป็นนักเรียนชั้น ม.5 ในแผนการเรียนเดียวกัน การเลือกกลุ่มตัวอย่างนี้ใช้เกณฑ์ว่าด้วยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมในชั้น ม.4 ของนักเรียน ซึ่งแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จากการทดสอบค่า t (t -test) ได้สอนวิชา ท 081 ให้กลุ่มทดลองสัปดาห์ละ 2 คาบ ตลอดภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2527 โดยทำการประเมินผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้จบแล้วจึงทำการทดสอบ ปลายภาค

ในขณะเดียวกัน ทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองก็ได้เรียนวิชาสังคมศึกษา วิชาเดียวกัน จากผู้สอนที่เป็นคนเดียวกัน ซึ่งทำการประเมินผลการเรียนของนักเรียนทั้งที่เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมตอบแบบสอบถามความคิดเห็นและปัญหาในการใช้ห้องสมุดเพื่อประกอบการเรียนวิชาสังคมศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมของนักเรียน ทั้งสองกลุ่มกระทำโดยการทดสอบค่า t (test) และหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา ท.081 กับวิชาสังคมศึกษา โดยการคำนวณแบบ Product Moment Correlation Coefficient แล้วจึงทดสอบนัยสำคัญของสหสัมพันธ์ ส่วนข้อมูลจากแบบสอบถามได้นำมาวิเคราะห์ โดยหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่า โดยทั่วไปแล้วกลุ่มทดลองมีเจตคติที่ดีต่อการใช้ห้องสมุด และทรัพยากรห้องสมุดประกอบการเรียนวิชาสังคมศึกษา มากกว่ากลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองพบปัญหาในการใช้ห้องสมุดน้อยกว่ากลุ่มควบคุม แต่พบปัญหาในการเรียนเรื่องข้อมูล เพื่อนำไปอภิปรายหรือทำรายงานวิชาสังคมศึกษามากกว่ากลุ่มควบคุม และเมื่อวิจัยติดตามผลปรากฏว่านักเรียนทั้งสองกลุ่มเมื่อได้เรียนวิชาสังคมศึกษารายวิชาอื่นก็ปรากฏว่านักเรียนที่เรียนรายวิชา ท.๐๘๑ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากรายละเอียดดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าการสอนวิชา ท.๐๘๑ ส่งเสริมความสามารถทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนในทุกแผนการเรียน

นรินทร์ บุญชู (2532 : 97) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยใช้แนวคิดของ ดร.ลูซี่ เมคเสน กุกลิเอลมิโน (Dr.Lucy Madsen Guglielmino) ซึ่งมีองค์ประกอบ 8 ประการ คือ การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ มโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ มีความคิดริเริ่มและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน มีความรักในการเรียน มีความคิดสร้างสรรค์ มองอนาคตในแง่ดี และสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา

2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองกับตัวแปรทางด้านเพศ คณะที่ศึกษา เหตุผลในการเข้าศึกษา วิธีเรียน ผลการศึกษาและการประกอบอาชีพขณะศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นโดยดัดแปลงมาจากแบบสอบวัดลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-Directed Learning Readiness Scale) ซึ่งจัดทำโดย ดร.ลูซี่ เมคเสน กุกลิเอลมิโน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักศึกษาที่แจ้งขอจบการศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2530 โดยสุ่มมาจาก 7 คณะ จำนวน 1,050 คน

ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงมีลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับสูงเพียง 2 ด้าน คือ การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ และการมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง อยู่ในระดับกลาง 6 ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การมองอนาคตในแง่ดี มีความรักในการเรียน มโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา และมีความคิดริเริ่มและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง การศึกษาตัวแปรที่มีผลต่อการเรียนรู้พบว่า เพศ คณะที่ศึกษาและผลการศึกษาส่งผลให้นักศึกษามีความแตกต่างกันในเรื่องการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ส่วนตัวแปรอื่น ๆ อีก 3 ด้าน คือ เหตุผลที่เข้าศึกษา วิธีเรียนและการประกอบอาชีพขณะศึกษาไม่ส่งผลให้มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในเรื่องนี้

จอมใจ หิรัญทรัพย์ (2524 : 92-93) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์และนักเรียนที่มีต่อครูสังคัมศึกษา"

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการปฏิบัติตามบทบาทและบุคลิกลักษณะของครูสังคัมศึกษาที่นักเรียนคาดหวังว่าจำเป็นสำหรับครูผู้สอนสังคัมศึกษามากที่สุด ได้แก่ การมีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนอย่างลึกซึ้ง ใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเชื่อมั่น และเห็นคุณค่าของวิชาชีพครูสังคัมศึกษา

งานวิจัยในต่างประเทศ

ซาลาห์ อา เมด โมแรค (Salah Ahmed Mourad 1978 : 40) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของระดับการเรียนรู้ เพศ และความคิดริเริ่มด้านความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักเรียนที่มีสติปัญญาดีเลิศ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 684 คน ซึ่งได้มีการทดสอบด้วย Teaching Bating Scale ได้คะแนนเฉลี่ย 569 คะแนน เครื่องมือที่ใช้ศึกษา คือ SDLRS กับ TTCT (Tarrance tests of Creative thinking) Verbal Form A, Task 1-2 และ TTCT Figural Form B. Task 3 ผลการวิจัยพบว่า คะแนน SDLRS สัมพันธ์กับคะแนน TTCT และเมื่อจำแนกนักเรียนออกตามระดับคือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แยกตามเพศ พบว่าองค์ประกอบด้านมโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ จะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษา องค์ประกอบด้านความคิดริเริ่ม และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง แยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างเพศ องค์ประกอบด้านความสามารถในการใช้ทักษะ เบื้องต้น ในการศึกษาและทักษะการแก้ปัญหา มีความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษา โดยนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จะมีคะแนนสูงกว่านักเรียนประถมและมัธยมศึกษาตอนต้น เมื่อแยกตามเพศในลักษณะรวม นักเรียนชายและหญิงไม่มีความแตกต่างกัน แต่กลุ่มนักเรียนชายด้อยกว่ากลุ่มนักเรียนหญิง ในด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่นักเรียนชายเหนือกว่าในองค์ประกอบด้านความคิดสร้างสรรค์

ฮิลดา ลิส เจย์ (Hilda Lease Jay 1970 : 2413-A) ได้วิจัยเรื่อง "การใช้ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาในฐานะที่เป็นเครื่องช่วยสอนชนิดหนึ่ง" พบว่า ครูไม่ควรสอนแค่เพียงในห้องเรียน ควรจัดให้มีเวลาสำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่ต้องอาศัยการค้นคว้าจากห้องสมุด โดยครูอาจกำหนดหัวข้อให้ พยายามให้หัวข้อที่นักเรียนมีโอกาสเลือกได้มากที่สุดและตัวครูเองควรเข้าไปสำรวจหนังสือในห้องสมุด เพื่อที่จะทราบว่าจำนวนหนังสือมีเพียงพอและเหมาะสมสำหรับนักเรียนค้นคว้าหรือไม่ ห้องสมุดควรมีอุปกรณ์ต่าง ๆ ครบครัน และควรมีการใช้บริการได้สะดวก ควรมีรายชื่อวัสดุต่าง ๆ ให้ครูและนักเรียนได้ทราบและให้ความช่วยเหลือแนะนำถึงวิธีที่จะใช้ประโยชน์จากวัสดุนั้น

คอนรอย (Conroy 1972 : 5102-A) ได้วิจัยเรื่อง "การทดลองสอนวิชาพีชคณิตในระดับวิทยาลัย โดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปเปรียบเทียบกับวิธีสอน โดยใช้ครูเป็นผู้สอน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนทั้งกลุ่มมีผลการเรียนไม่แตกต่างกันและ เอ็ดเวิร์ด (Edward 1975 : 43) ได้ทำการวิจัยโดยให้ผู้เรียนเรียนจากชุดการเรียนด้วยตนเองที่ได้รับคำแนะนำจากครูผู้สอนเปรียบเทียบกับชุดการเรียนที่ไม่มีผู้แนะนำ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยฮิลลินนอยส์ จำนวน 50 คน ผลปรากฏว่านักเรียนที่เรียนด้วยตนเองมีผลการเรียนดีกว่านักเรียนที่เรียนจากครูโดยตรง

ปีเตอร์ โดแนลด์ โรแมค (Peter Donald Rimal (1977 : 120-A) ได้วิจัยเรื่อง "การออกแบบและปรับปรุงแบบมาตราส่วนประเมินค่า การศึกษาค้นคว้าตามลำพัง"

ผลการวิจัยพบว่า มีองค์ประกอบสำคัญ 9 ประการ ที่สำคัญ ได้แก่ ลักษณะการเรียนรู้อของผู้เรียนแต่ละคน ความรับผิดชอบของผู้เรียน จุดประสงค์ของผู้เรียน การใช้สื่อวัสดุ การใช้วิทยากร สภาพทางกายภาพ บทบาทของผู้สอน การใช้เวลาของผู้เรียน และโอกาสของการศึกษาตามลำพัง องค์ประกอบที่นำมาใช้ในกิจกรรมของผู้เรียนมีความสำคัญที่ส่งผลต่อการศึกษตามลำพังมากกว่าองค์ประกอบที่นำมาใช้ในกิจกรรมของครู การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน จะเป็นตัวแปรที่สามารถทำให้ประสบผลสำเร็จในการศึกษตามลำพัง นอกจากนั้นแบบประเมินค่าการศึกษาตามลำพังที่สร้างขึ้น สามารถใช้ได้กับผู้สังเกตที่ได้รับการฝึกมาน้อยและผู้สังเกตที่ไม่ได้รับการฝึกสามารถใช้แบบประเมินค่าการศึกษาตามลำพังได้ดี เกือบ เก่าผู้สังเกตที่ได้รับการฝึก

บาร์บารา ยีน บ็อกซ์ (Barbara Jean Box 1983 : 1886-A) ได้ศึกษาลักษณะความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามีจจุบันและผู้สำเร็จการศึกษา ด้านโปรแกรมพยาบาล กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับแรก ระดับที่สอง และนักศึกษาที่จบระดับอนุปริญญา ด้านพยาบาลจาก Tulsa Junioy College เมือง Tulsa มลรัฐ Oklahoma จำนวน 477 คน โดยใช้ SDLRS (เครื่องมือวัดลักษณะความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง) เป็นเครื่องมือในการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญภายในและระหว่างกลุ่มในด้านอายุและเพศ แต่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ในด้านคะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับคะแนน รวมของ เกรดเฉลี่ยสะสม

ลูเกนเนีย ดิกสัน ยัง (Lugenia Diseon Young 1986 : 46) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ เพศ และการควบคุมตนเองกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยจอร์เจีย จำนวน 126 คน โดยใช้ SDLRS และ ANS-Ie (Adult Nowick Strickluad International - External Scale) ผลการวิจัยพบว่า ไม่ปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างเพศ เชื้อชาติ และการควบคุมตนเองกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

วิลเลียม ฟรานซิส แมคคาร์ธี (William Francis McCarthy 1986 : 3279) ได้ศึกษาการเรียนด้วยการนำตนเองและเจตคติของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกคณิตศาสตร์ ระหว่างนักศึกษาอายุน้อยกับนักศึกษาที่มีอายุมาก โดยใช้ SDLRS และ MAS (The Math Attitude Scale) ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาอายุน้อยมีระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในระดับปานกลาง และมีเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ในเชิงลบ นักศึกษาที่มีอายุมาก มีระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในระดับปานกลางและสูงกว่า มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์แต่ยังมีความกังวลต่อการเรียน เช่นเดียวกับนักศึกษาที่มีอายุน้อย เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสองกลุ่ม ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มอายุน้อยกับกลุ่มอายุมาก

มิเชล เมอส์ เรย์โนลส์ (Michael Merle Renolds 1986 : 3571-A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับเหตุผลหรือแรงจูงใจในการเข้าศึกษาของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนนอกเวลา ในมหาวิทยาลัยชุมชน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาจำนวน 95 คน มีอายุเฉลี่ย 35.17 ปี โดยใช้ SDLRS และ EPS (Education Partipation Scale) พบว่า มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างแรงจูงใจด้านพุทธิปัญญากับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยประสบการณ์และสิ่งปะทะที่ท้าทายต่าง ๆ ในชีวิต เป็นอิทธิพลที่สำคัญและระบุว่าความสนใจทางพุทธิปัญญา เป็น เหตุผลสำคัญในการ เข้าร่วมโปรแกรม